Повторєва С. М.

Логіка

Навчальний посібник

Видавництво “Магнолія”
Львів

УДК 16 (075.8)
П 428

Розповсюдження та тиражування без офіційного дозволу видавництва заборонено.

Рецензенти:

Пачковський Юрій Франкович – доктор соціологічних наук, кандидат психологічних наук, професор кафедри соціології Львівського Національного університету ім. Івана Франка.

Мазур Леонід Олексійович – кандидат філософських наук, доцент кафедри гуманітарної освіти Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Повторєва С. М.

Логіка: Навчальний посібник. – Львів:Видавництво "Магнолія" – 188 с.

ISBN 966-83-40-68-X

У навчальному посібнику основні питання курсу логіки розглядаються з урахуванням нових тенденцій логічної науки. Значну увагу приділено історичним аспектам розвитку логіки, що становитиме певний інтерес як для представників гуманітарних спеціальностей, так і для тих, хто навчається на технічних та природознавчих факультетах. У посібник включено тести і вправи, що дозволяє практично перевіряти і зміцнювати отримані з логіки знання.

Посібник розраховано на студентів вищих навчальних закладів, викладачів, а також всіх тих, хто прагне вдосконалювати свої розумові здібності.

УДК 16 (075.8)

© С. М. Повторєва
©Видавництво "Магнолія"

ISBN 966-83-40-68-X

ЗМІСТ

Передмє слово 5

ТЕМА 1. Предмет, структура і завдання логіки 8

1.1. Мислення, пізнання, логіка 9
1.2. Предмет логіки 11
1.3. Мова і логіка. Особливості мови логіки 15
1.4. Структура логіки 17
1.5. Значення вивчення логіки 19
Теми рефератів, доповідей і контрольних робіт 21
Запитання для роздумів, самоперевірки, повторення 22

ТЕМА 2. Екскурс в історію логіки 23

2.1. Логічні вчення античності 24
2.2. Середньовічна логіка 32
2.3. Логічні доктрини Нового часу 38
2.4. Розвиток логіки від І. Канта до наших днів 44
Теми рефератів, доповідей і контрольних робіт 53
Запитання для самоперевірки, повторення 54

ТЕМА 3. Поняття 56

3.1. Загальна характеристика поняття 58
3.2. Види понять 61
3.3. Відношення між поняттями 64
3.3. Логічні операції з поняттями 67
3.3.1. Обмеження і узагальнення понять 67
3.3.2. Визначення понять 68
3.3.3. Поділ понять 71
Теми рефератів, доповідей і контрольних робіт 74
Запитання для роздумів, самоперевірки, повторення 75

ТЕМА 4. Судження 77

4.1. Загальна характеристика суджень 79
4.2. Види суджень 80
4.3. Логічний аналіз простих атрибутивних та релятивних суджень 82
4.3.1. Атрибутивні судження. Відношення між термінами в них. Розподіленість термінів 82
4.3.2. Релятивні судження 86
4.3. Визначення істинності суджень за логічним квадратом 87
4.5.Складні судження 90
4.6. Модальність суджень 94
Теми рефератів, доповідей і контрольних робіт 97
Запитання для роздумів, самоперевірки, повторення 97

ТЕМА 5. Закони логіки 99
5.1. Специфіка законів логіки 100
5.2. Закон тотожності 103
5.3. Закон суперечності 105
5.4. Закон вилученого третього 107
5.4. Закон достатньої підстави 109
5.6. Закони математичної логіки 110
Теми рефератів, доповідей і контрольних робіт 113
Запитання для роздумів, самоперевірки, повторення 113
ТЕМА 6. Умовивід 115
6.1. Умовивід як форма мислення 116
6.2. Дедуктивні (демонстративні) умовиводи 118
6.2.1. Безпосередні умовиводи 119
6.2.2. Категоричний силогізм 121
6.2.3. Скорочені, складні і складноскорочені силогізми 126
6.2.4. Умовиводи із суджень з відношеннями 128
6.2.5. Умовиводи із складних суджень 129
6.3. Імовірні умовиводи 132
6.3.1. Індуктивні умовиводи 132
6.3.2. Традуктивні умовиводи 138
Теми рефератів, доповідей, контрольних робіт 140
Запитання для роздумів, самоперевірки, повторення 141
ТЕМА 7. Логічні основи теорії аргументації 143
7.1. Доведення, його структура і види 144
7.2. Спростування, його структура і види 147
7.3. Правила доведення і спростування. Логічні помилки при їх порушенні 147
7.4. Застосування теорії аргументації в дискусії і полеміці 151
Теми рефератів, доповідей і контрольних робіт 154
Запитання для роздумів, самоперевірки, повторення 154
Післямова 155
Тести 157
Словник 177
Список використаної та рекомендованої літератури 186

Правильність розуму незрівнянно важливіша за будь-які умоглядні знання, яких ми можемо досягти за допомогою найбільш достовірних і найбільш ґрунтовних наук.

А. Арно і П. Ніколь

Переднє слово

Напевно, найяскравішим атрибутом людини є її розум, за допомогою якого вона здатна відрізняти істинність і хибність в будь-якій сфері діяльності. Майже всюди, де перебуває і з чим стикається людина, є різні шляхи: одні ведуть до істини і правди, інші – у безвихідь неправди і помилок. Вибір між цими шляхами покладено на розум. Можливе заперечення: істину можна відчути серцем. Так, але в цьому випадку серце не повинно бути позбавлене розуму. Якщо розум розвинутий і вдосконалений, більш вірогідним є обрання правильного шляху і, навпаки, слабкий і нетренований розум штовхає тих, хто здійснює вибір, до прийняття хибних рішень.

Вважається, що ми навчаємося і вдосконалюємо розум для того, щоб користуватись ним як інструментом у науці, в управлінні, юридичній і політичній галузях тощо, в повсякденному житті. В такому випадку розум стає засобом і мусить підкорити себе якійсь іншій меті. Але ж людина, в тому числі її найкращі і найбільш досконалі здібності мають бути метою самі по собі. Тільки тоді, досягнувши можливих ступенів досконалості, вони дають максимальну користь у будь-якій ділянці життя людини. Якщо людина розумна і мудра, вона буде такою у будь-яких міркуваннях, справах і вчинках. Людський розум – унікальне явище у всесвіті. Життя людини є коротким, часу на розвиток і вдосконалення розуму не так багато. Більшість людей так і не досягають достатнього рівня освіченості і обізнаності, а отже і самопізнання. На жаль, те, до чого закликали мудреці з давніх-давен, в тому числі Сократ, Сковорода – "Пізнай себе" – лишається нездійсненим в більшості випадків.

В наш час ситуація ще погіршилася. Починаючи з некласичного періоду філософії (кінець Х1Х ст.), розум було витіснено з того

панівного становища, яке він займав у класичні часи. В епоху постмодерну несвідомі чинники психічного життя людини настільки абсолютизовано, що замість розумної людини типовим представником роду людського у більшості творів представників постмодернізму постає індивід з хворим розумом, пацієнт психіатричної клініки, шизофренік. Але чи є майбутнє у такого світу, де втрачено традиційні орієнтири, які базувалися на засадах здорового розуму? Перспектива такого світу – самогубство.

Безперечно, це становище не є нормальним. В умовах появи і загострення глобальних проблем сучасності людям нагально необхідно повернути права розуму. Глибокий і розвинутий розум, а не слідування все більш химерним бажанням індивіда, розбещеного технікою, позбавленого відповідальності, здатний поставити все на свої місця. Повернення до розумового здоров'я, до здатності коректно мислити, сумніватися в тому, що є сумнівним, заперечувати те, що є хибним, не бути легковірними, не піддаватися софістичним викрутасам деяких політиків і сучасних магів, визнавати очевидне і вести людину до істини – це суперзавдання нашої епохи.

Ось з цих позицій слід підходити до дисципліни "Логіка", цього старовинного і випробуваного органону, за допомогою якого кращі уми людства як на Заході, так і на Сході шліфували свій розум і здатність мислити. Знання елементарних правил умовиводу, вміння і звичка перевіряти правильність своїх суджень і міркувань інших людей, аналізувати хід своїх думок – необхідні якості освіченої і відповідальної людини. Кожен, хто має такі знання, не наполягатиме на помилках свого мислення і бажатиме їх виправити, щоб в інших ситуаціях бути більш успішним.

Автор даного посібника мала на меті коротко і наочно розповісти про основні традиційні категорії і закони логіки, дати можливість читачам попрактикуватися у набутих вміннях і відчути смак інтелектуальної роботи, яка спрямована, в першу чергу, на розвиток і шліфування найбільш вражаючої здібності кожного з нас, цього дару Божого – людського розуму.

При відборі матеріалу перевага надавалася традиційним аспектам логіки, що обумовлено програмою даного курсу, визначеною Міністерством освіти і науки України, тому не було можливості вільно розташувати розділи і окремі підрозділи у порядку, більш відповідному новим підходам логічної науки, проте по можливості в тексти введено елементи сучасної логіки. Теоретичний матеріал супроводжується практичними завданнями, вправами і тестами, що дає можливість читачам перевіряти свої знання і закріплювати навички правильного мислення.

Висловлюю глибоку подяку моєму вельмишановному вчителю і другу, видатному логіку, визнаному як в Україні, так і за кордоном, академіку, доктору філософських наук *Авеніру Івановичу Уйомову*, який протягом багатьох років надавав мені підтримки у дослідженнях з логіки і методології науки; його глибокі і ґрунтовні праці з логіки були дороговказом протягом всього часу роботи над даним посібником.

Хочу подякувати рецензентам професору, доктору соціологічних наук *Пачковському Юрію Франковичу* і доценту, кандидату філософських наук *Мазуру Леоніду Олексійовичу*, які суттєво допомогли мені порадами і зауваженнями, що сприяли більш повному розкриттю окремих питань, а також відзначити неабияку роль, яку зіграли у створенні цього посібника ентузіазм, наполегливість і конкретна допомога професора *Пічі Володимира Марковича*, видавця, до якого я ставлюсь з глибокою повагою.

Світлана Повторева

Навчальне видання

Повторєва С. М.

Логіка

Навчальний посібник

Керівник видавничого проекту *В. М. Піча*

Формат 60х84/16. Умовн. друк. арк. 10,93.
Гарнітура Таймс Нью-Роман.

ПП “Магнолія 2006”

м. Львів, 79053, Україна, Перфецького 11 А, тел.+380503701957
e-mail: magnol06@ukr.net
https://magnolia.lviv.
Свідоцтво про внесення суб’єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції:
серія ДК № 2534 від 21.06.2006 року,
видане Державним комітетом телебачення і радіомовлення України

Віддруковано в поліграфічному центрі ПП “Магнолія 2006”